

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและสภาพของปัญหา

รัฐธรรมนูญของประเทศไทยหลายฉบับที่ผ่านมาในอดีต รวมทั้งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550¹ ได้รับรองสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนประการหนึ่งในบรรดาสิทธิขั้นพื้นฐานทั้งหลาย ได้แก่ สิทธิขั้นพื้นฐานในคดีอาญา ซึ่งสันนิษฐานว่า “ในคดีอาญาต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด”² ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่มุ่งหมายจะคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาโดยให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่า ผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิดจนกว่าจะมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าเป็นผู้กระทำความผิด ทั้งยังเป็นหลักประกันแห่งสิทธิและเสรีภาพของบุคคลเกี่ยวกับความรับผิดชอบทางอาญาที่รัฐธรรมนูญให้การรับรองแก่บุคคลทุกคนที่จะไม่ถูกลงโทษทางอาญาจนกว่าจะมีพยานหลักฐานมาพิสูจน์ได้ว่าเป็นผู้กระทำความผิด อันเป็นหลักการที่สำคัญประการหนึ่งของหลักนิติธรรม (The Rule of Law) ที่ได้รับการยอมรับ

¹ ปัจจุบันรัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้ถูกยกเลิก ตามประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ 11/2557 เรื่อง การสิ้นสุดของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ลงวันที่ 22 พฤษภาคม 2557 ทั้งนี้ คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ได้ยึดอำนาจการปกครองจากรัฐบาลรักษาการ เมื่อวันที่พฤหัสบดี ที่ 22 พฤษภาคม 2557 เวลา 16.30 นาฬิกา ณ ปัจจุบันได้ประกาศใช้บังคับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 131/ตอนที่ 55 ก/หน้า 1 มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 22 กรกฎาคม 2557.

² หลักการของข้อสันนิษฐานตามกฎหมายที่ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่า ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาเป็นผู้บริสุทธิ์ (Presumption of Innocence) นี้ ได้ถูกรับรองให้ปรากฏขึ้นเป็นครั้งแรกตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2492 มาตรา 30 “ในคดีอาญา ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด” ปัจจุบันคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ได้จัดทำรัฐธรรมนูญฉบับถาวร ซึ่งขณะนี้อยู่ในระหว่างการร่างของคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญที่คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) แต่งตั้งขึ้นเพื่อจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ทั้งนี้ ในร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปฏิรูป (ปี 2558) ได้มีบทบัญญัติรับรองหลักการของข้อสันนิษฐานตามกฎหมายบทนี้ไว้แล้วเช่นเดียวกัน ในภาค 1 หมวด 2 ประชาชน ส่วนที่ 2 สิทธิและเสรีภาพของบุคคล ตอนที่ 2 สิทธิมนุษยชน มาตรา 37 วรรคสอง “ในคดีอาญา ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด และก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้”

ในนานอารยประเทศ อาทิเช่น สาธารณรัฐฝรั่งเศส³ สหรัฐอเมริกา⁴ และสาธารณรัฐแอฟริกาใต้⁵ เป็นต้น และในระดับระหว่างประเทศ⁶ ที่ให้การรับรองและคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของบุคคลซึ่งอยู่ในฐานะเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาตามหลักทั่วไปที่ว่า “ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาเป็นผู้บริสุทธิ์ (Presumption of Innocence)” ซึ่งมีหลักการว่า ในคดีอาญา โจทก์มีภาระการพิสูจน์ถึงการกระทำความผิดของจำเลยให้ครบองค์ประกอบแห่งความผิดตามที่กฎหมายบัญญัติไว้โดยปราศเหตุอันควรสงสัย (Proof Beyond Reasonable Doubt)⁷ โดยจำเลยไม่มีหน้าที่ต้องนำพยานหลักฐานมาสืบพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตน คงมีหน้าที่เพียงแต่นำสืบพยานหลักฐานโต้แย้งว่าตนมิได้เป็นผู้กระทำความผิดตามที่โจทก์กล่าวหา และตราใบไต่ถามที่ไม่มีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าได้กระทำความผิด บุคคลนั้นจะได้รับความคุ้มครองตลอดไป เจ้าหน้าที่ของรัฐ จะปฏิบัติต่อผู้ต้องหาหรือจำเลยเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้⁸ จากหลักการนี้รัฐจึงต้องเปิดโอกาสให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยต่อสู้คดีอาญาได้อย่างเต็มที่⁹

³ คำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมืองฝรั่งเศส ค.ศ. 1789 (Declaration of the Rights of Man and of the Citizen) ข้อ 9 กำหนดว่า “บุคคลทุกคนได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ จนกว่าจะมีคำพิพากษาว่าเขามีความผิด ...” ซึ่งต่อมาได้นำหลักการดังกล่าวมาบัญญัติรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศส ค.ศ.1958.

⁴ รัฐธรรมนูญแห่งสหรัฐอเมริกาได้รับรองหลักการของข้อสันนิษฐานตามกฎหมายว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาเป็นผู้บริสุทธิ์ไว้ในส่วนบทบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติม (Amendments) ที่ 5 และที่ 14.

⁵ รัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐแอฟริกาใต้ ค.ศ. 1996 หมวดที่ 2 ว่าด้วยสิทธิพลเมือง มาตรา 35 (3) (h) “บุคคลทุกคนผู้ถูกกล่าวหาว่ามีความผิดอาญา มีสิทธิได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม และมีสิทธิได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ ...”.

⁶ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ.1948 (Universal Declaration of Human Rights) ข้อ 11 (1) กำหนดว่า “บุคคลซึ่งถูกกล่าวหาว่ามีความผิดอาญา มีสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์ จนกว่าจะมีการพิสูจน์ว่ามีความผิดตามกฎหมายในการพิจารณาโดยเปิดเผยและผู้นั้นได้รับหลักประกันทั้งหลาย ที่จำเป็นในการต่อสู้คดี” และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ.1966 (International Covenant on Civil and Political Rights) ข้อที่ 14-2 กำหนดว่า “บุคคลทุกคนผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญาย่อมมีสิทธิ ได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่ากระทำความผิดตามกฎหมาย.”

⁷ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 227.

⁸ จาก คำอธิบายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 (น. 68-69), โดย มานิตย์ จุมปา, 2546, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นิติธรรม.

⁹ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 7/1 ได้บัญญัติรับรองสิทธิต่างๆ ของผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาที่ถูกควบคุมหรือขัง และมาตรา 8 บัญญัติรับรองสิทธิต่างๆ ของบุคคลที่ถูกฟ้องเป็นจำเลยในคดีอาญา.

อนึ่ง จากการที่รัฐธรรมนูญมีสถานะของความเป็นกฎหมายสูงสุด (Supremacy of Law) ที่กฎหมายทั้งปวงไม่ว่าจะมีมาก่อนหรือภายหลังประกาศใช้รัฐธรรมนูญแล้ว ย่อมจะขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญไม่ได้ และโดยที่รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายที่รับรองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนในรัฐซึ่งภายใต้หลักนิติรัฐ (Rechtsstaat) การตรากฎหมายมาจำกัดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนนั้น จะต้องมียุทธศาสตร์ที่มาจากรัฐธรรมนูญ สอดคล้องกับเงื่อนไขทางด้านวัตถุประสงค์ของกฎหมายที่จะตราขึ้นมาจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลตามที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้ ดังนั้น เพื่อเป็นหลักประกันของความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญที่จะไม่ให้ถูกละเมิดโดยรัฐหรือผู้ใช้อำนาจรัฐ ศาลรัฐธรรมนูญในฐานะเป็นองค์กรที่ทำหน้าที่พิทักษ์รัฐธรรมนูญ ซึ่งมีอำนาจในการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายที่ตราขึ้นว่ามีเนื้อหาสาระใดขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญได้กำหนดไว้หรือไม่¹⁰ ซึ่งหากบทบัญญัติของกฎหมายใดขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ บทบัญญัตินั้นเป็นอันใช้บังคับมิได้¹¹ กล่าวโดยเฉพาะเมื่อรัฐธรรมนูญได้รับรองสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคลให้ได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนในคดีอาญาว่า “ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาเป็นผู้บริสุทธิ์” จึงมีปัญหาว່ว่าฝ่ายนิติบัญญัติจะตรากฎหมายมากำหนดให้บุคคลที่เป็นจำเลยมีความรับผิดชอบทางอาญาโดยที่โจทก์ไม่จำเป็นต้องมีการพิสูจน์ให้ศาลเห็นถึงการกระทำความผิดหรือเจตนาอย่างใดอย่างหนึ่งของจำเลยก่อนได้หรือไม่ เพียงไร ซึ่งเคยมีข้อโต้แย้งว่า พระราชบัญญัติการพนัน พ.ศ. 2478 มาตรา 6 ที่บัญญัติว่า “ผู้ใดอยู่ในวงการเล่นอันขัดต่อบทแห่งพระราชบัญญัตินี้...ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้นั้นเล่นด้วย เว้นแต่ผู้ซึ่งเพียงแต่ดูการเล่นในงานรื่นเริงสาธารณะ...” ขัดต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2492 มาตรา 30 ที่บัญญัติว่า “ในคดีอาญาต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด” หรือไม่ คณะตุลาการรัฐธรรมนูญ (ซึ่งมิใช่ศาลรัฐธรรมนูญ) ในคำวินิจฉัยที่ ต. 2/2494 ได้มีคำวินิจฉัยชี้ขาดข้อโต้แย้งนี้ไว้แล้ว¹² ความว่า บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่า ผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิดนั้นมีความหมายเพียงว่าในคดีอาญาทั้งปวงต้องถือว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิดจนกว่าโจทก์จะมี

¹⁰ จาก *รวมบทความเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญ* (น.61-69). โดย มานิตย์ จุมปา, 2546, กรุงเทพฯ: นิติธรรม.

¹¹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช 2475 ซึ่งประกาศใช้เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2475 มาตรา 61 บัญญัติว่า “บทบัญญัติแห่งกฎหมายใดๆ ขัดหรือแย้งรัฐธรรมนูญนี้ ท่านว่าบทบัญญัตินั้นๆ เป็นโมฆะ” และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยทุกฉบับที่ผ่านมา (19 ฉบับ) รวมทั้งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 6 จะมีบทบัญญัติในทำนองเดียวกันว่า “รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ บทบัญญัติใดของกฎหมาย กฎ หรือข้อบังคับ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญนี้ บทบัญญัตินั้นเป็นอันใช้บังคับมิได้”.

¹² รายละเอียดโปรดดู คำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญที่ ต. 2/2494 ในภาคผนวก จ.

พยานหลักฐานมาหักล้างข้อสันนิษฐานนั้นได้ ฉะนั้น กฎหมายใดที่บัญญัติว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยมีความผิดเสียแต่เบื้องต้นที่เดียว บทกฎหมายนั้นย่อมขัดต่อรัฐธรรมนูญและเป็นอันใช้บังคับมิได้ กล่าวคือ คงต้องสันนิษฐานว่าผู้ต้องหา หรือจำเลยไม่มีความผิดจนกว่าโจทก์จะนำสืบได้ว่าจำเลยได้เข้าไปอยู่ในวงเล่นการพนัน แต่กรณีเช่นนี้มีได้มีการสันนิษฐานใดๆ ในเบื้องต้นก่อนที่จะนำพยานมาสืบอันจะทำให้ขัดกับรัฐธรรมนูญ¹³ หรือกรณีตามพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 มาตรา 15 วรรคสอง¹⁴ ที่เคยมีปัญหาข้อโต้แย้งว่า ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 33¹⁵ หรือไม่ ซึ่งศาลรัฐธรรมนูญในคำวินิจฉัยที่ 11/2544 ได้วินิจฉัย ความว่า การที่กฎหมายกำหนดปริมาณสารเสพติดให้โทษในประเภท 1 เป็นเพียงเกณฑ์เปรียบเทียบสำหรับฐานความผิดที่จะนำไปสู่การลงโทษเท่านั้น กล่าวคือ ไม่ว่าจะมียาเสพติดให้โทษในประเภท 1 ไว้เพื่อเสพหรือไม่ก็ตาม หากมีไว้ในครอบครองโดยไม่ได้รับอนุญาตตามที่กฎหมายบัญญัติต้องรับโทษตามพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 จึงเห็นว่าไม่ขัดต่อรัฐธรรมนูญ¹⁶

ต่อมาศาลรัฐธรรมนูญได้มีคำวินิจฉัย ที่ 12/2555¹⁷ ความว่า พระราชบัญญัติยาตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. 2545 มาตรา 54¹⁸ เฉพาะในส่วนที่สันนิษฐานให้กรรมการผู้จัดการ ผู้จัดการ หรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้น ต้องรับโทษทางอาญาร่วมกับการกระทำความผิดของนิติบุคคลโดยไม่ปรากฏว่ามีการกระทำหรือเจตนาประการใด อันเกี่ยวกับการกระทำความผิดของนิติบุคคลนั้น ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช

¹³ คำอธิบายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 (น.69). เล่มเดิม.

¹⁴ พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 มาตรา 15 วรรคสอง บัญญัติว่า “ การผลิต นำเข้า ส่งออก หรือมีไว้ในครอบครองซึ่งยาเสพติดให้โทษในประเภท 1 ตามปริมาณดังต่อไปนี้ ให้ถือว่าเป็นการผลิต นำเข้า ส่งออก หรือมีไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่าย...”.

¹⁵ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 33 วรรคแรก “ในคดีอาญาต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด และวรรคสอง ก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้”.

¹⁶ รายละเอียดโปรดดู คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ 11/2544 ในภาคผนวก ข.

¹⁷ รายละเอียดโปรดดู คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ที่ 12/2555 ในภาคผนวก ก.

¹⁸ พระราชบัญญัติยาตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. 2545 มาตรา 54 บัญญัติว่า “ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดซึ่งต้องรับโทษตามพระราชบัญญัตินี้เป็นนิติบุคคล ให้กรรมการผู้จัดการ ผู้จัดการ หรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้น ต้องรับโทษตามที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดนั้นๆ ด้วย เว้นแต่ จะพิสูจน์ได้ว่าตนมิได้มีส่วนในการกระทำความผิดของนิติบุคคลนั้น”.

2550 มาตรา 39 วรรคสอง เป็นอันใช้บังคับไม่ได้ตามมาตรา 6¹⁹ และหลังจากนั้นได้มีคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ที่ 5/2556²⁰ วินิจฉัยว่า พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 มาตรา 74²¹ มีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 39 วรรคสอง จึงเป็นอันใช้บังคับมิได้ตามมาตรา 6 คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ที่ 10/2556²² วินิจฉัยว่า พระราชบัญญัติการประกอบกิจการโทรคมนาคม พ.ศ. 2544 มาตรา 78²³ เป็นบทบัญญัติที่ขัดแย้งต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 39 วรรคสอง เป็นอันใช้บังคับไม่ได้ตามมาตรา 6 และคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ที่ 11/2556²⁴ วินิจฉัยว่า พระราชบัญญัติสถานบริการ พ.ศ. 2509 มาตรา 28/4 เป็นบทบัญญัติที่ขัดแย้งต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 39 วรรคสอง ประกอบมาตรา 3 วรรคสอง เป็นอันใช้บังคับไม่ได้ ตามมาตรา 6 รวมทั้งล่าสุดคือ คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ที่ 19-20/2556²⁵ วินิจฉัยว่า พระราชบัญญัติปฎิ พ.ศ. 2518 มาตรา 72/5 เป็นบทบัญญัติที่ขัดแย้งต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 39 วรรคสอง เป็นอันใช้บังคับมิได้ตาม มาตรา 6 ปัจจุบันมีจำนวน 6 คำวินิจฉัยแล้วที่ศาลรัฐธรรมนูญได้วินิจฉัยในบรรทัดฐานเดียวกันว่าบทบัญญัติในลักษณะดังกล่าวเป็นการสันนิษฐานความผิดของผู้ต้องหา หรือจำเลยในคดีอาญาโดยอาศัยสถานะของบุคคลเป็นเงื่อนไข มิใช่การสันนิษฐานข้อเท็จจริงที่เป็นองค์ประกอบความผิดเพียงบางข้อหลังจากที่โจทก์ได้พิสูจน์ให้เห็นถึงการกระทำความผิดอย่างใดอย่างหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับความผิด ที่จำเลยถูกกล่าวหา และขัดกับ

¹⁹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 6 บัญญัติว่า “รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ บทบัญญัติใดของกฎหมาย กฎ หรือข้อบังคับ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญนี้ บทบัญญัตินั้นเป็นอันใช้บังคับมิได้” มาตรา 39 วรรคสอง บัญญัติว่า “ในคดีอาญา ต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด”.

²⁰ รายละเอียดโปรดดู คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ที่ 5/2556 ในภาคผนวก ข.

²¹ พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537 มาตรา 74 บัญญัติว่า “ในกรณีที่นิติบุคคลกระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ ให้ถือว่ากรรมการหรือผู้จัดการทุกคนของนิติบุคคลนั้นเป็นผู้ร่วมกระทำผิดกับนิติบุคคลนั้น เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าการกระทำของนิติบุคคลนั้นได้กระทำโดยตนมิได้รู้เห็นหรือยินยอมด้วย”.

²² รายละเอียดโปรดดูคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ที่ 10/2556 ในภาคผนวก ก.

²³ พระราชบัญญัติการประกอบกิจการโทรคมนาคมพ.ศ. 2544 มาตรา 78 บัญญัติว่า “ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดซึ่งต้องรับโทษตามพระราชบัญญัตินี้เป็นนิติบุคคล ให้กรรมการผู้จัดการ ผู้จัดการ หรือบุคคลใด ซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้น ต้องระวางโทษตามที่บัญญัติไว้สำหรับความผิดนั้นๆ ด้วย เว้นแต่พิสูจน์ได้ว่าการกระทำนั้นได้กระทำโดยตนมิได้รู้เห็นหรือยินยอมด้วย”.

²⁴ รายละเอียดโปรดดู คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ที่ 11/2556 ในภาคผนวก ง.

²⁵ รายละเอียดโปรดดู คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ที่ 19 - 20/2556 ในภาคผนวก จ.

หลักนิติธรรมข้อที่ว่าโจทก์ในคดีอาญาต้องมีการพิสูจน์ถึงการกระทำความผิดจำเลยให้ครบองค์ประกอบของความผิด ซึ่งทำให้บุคคลดังกล่าวอาจถูกจำกัดสิทธิและเสรีภาพ เช่น ถูกจับกุมหรือคุมขังโดยไม่มีพยานหลักฐานตามสมควรในเบื้องต้นว่าบุคคลนั้น ได้กระทำหรือมีเจตนากระทำการใดอันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกกล่าวหาอีกด้วย

จากการศึกษาของผู้เขียนพบว่า ปัจจุบันประเทศไทยได้มีการตราพระราชบัญญัติออกมาใช้บังคับซึ่งส่วนใหญ่เป็นกฎหมายมหาชนจำนวนหลายฉบับ เพื่อกำหนดความรับผิดชอบทางอาญาแก่บรรดาบุคคลธรรมดาซึ่งเป็นกรรมการผู้จัดการ ผู้บริหาร หรือผู้แทนของนิติบุคคล ในลักษณะที่เป็นการสันนิษฐานให้กรรมการผู้จัดการ ผู้บริหาร หรือผู้แทนของนิติบุคคลต้องมีความรับผิดชอบทางอาญาไว้ก่อน²⁶ โดยบัญญัติถ้อยคำในลักษณะที่ว่า “ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดเป็นนิติบุคคล ให้กรรมการผู้จัดการ หรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้นต้องรับโทษ (ระวางโทษทางอาญา) ตามที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดนั้นๆ ด้วย เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าตนมิได้มีส่วนร่วมหรือรู้เห็น หรือยินยอมในการกระทำความผิดของนิติบุคคลนั้น” อาทิเช่น พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522²⁷ พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542²⁸ พระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2550²⁹ และพระราชบัญญัติธุรกิจสถาบันการเงิน

²⁶ จาก “ข้อสันนิษฐานว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาเป็นผู้บริสุทธิ์กับการกำหนดข้อสันนิษฐานความรับผิดชอบทางอาญาของผู้บริหารนิติบุคคล”, โดยบรรหาร กำลา. 2555, วารสารจุลนิติ, ปีที่ 9, ฉบับที่ 5. (5 กันยายน – ตุลาคม), น.161.

²⁷ พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 มาตรา 59 บัญญัติว่า “ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดซึ่งต้องรับโทษตามพระราชบัญญัตินี้เป็นนิติบุคคล กรรมการหรือผู้จัดการหรือผู้รับผิดชอบในการดำเนินการของนิติบุคคลนั้นต้องรับโทษตามที่กฎหมายกำหนดสำหรับความผิดนั้น ๆ ด้วย เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าตนมิได้มีส่วนร่วมในการกระทำความผิดของนิติบุคคลนั้น.”

²⁸ พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542 มาตรา 61 บัญญัติว่า “นิติบุคคลใดกระทำความผิดตามมาตรา 5 มาตรา 7 มาตรา 8 หรือมาตรา 9 ต้องระวางโทษปรับตั้งแต่สองแสนบาทถึงหนึ่งล้านบาท และวรรคสอง กรรมการ ผู้จัดการ หรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลตามวรรคหนึ่งกระทำความผิด ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่หนึ่งปีถึงสิบปี หรือปรับตั้งแต่สองหมื่นบาทถึงสองแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าตนมิได้มีส่วนในการกระทำความผิดของนิติบุคคลนั้น.

²⁹ พระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2550 มาตรา 153 บัญญัติว่า “ในกรณีที่ผู้รับใบอนุญาตเป็นนิติบุคคลกระทำความผิดและถูกลงโทษตามพระราชบัญญัตินี้ กรรมการหรือผู้จัดการหรือผู้รับผิดชอบในการดำเนินการของนิติบุคคลนั้นต้องรับโทษจำคุกหรือปรับ หรือทั้งจำทั้งปรับตามที่กฎหมายกำหนดสำหรับความผิดนั้น ๆ ด้วย เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าตนมิได้มีส่วนในการกระทำความผิดของนิติบุคคลนั้น.”

พ.ศ. 2551³⁰ เป็นต้น กล่าวคือ ในกรณีที่โจทก์นำสืบพยานหลักฐานว่านิติบุคคลซึ่งถูกฟ้องเป็น
 จำเลยที่ 1 กระทำความผิดตามบทกฎหมายดังกล่าว และศาลพิพากษาให้นิติบุคคลนั้นรับโทษแล้ว
 โดยผลของบทสันนิษฐานความผิดดังกล่าว จำเลยซึ่งเป็นกรรมการผู้จัดการ ผู้บริหาร หรือผู้แทน
 ของนิติบุคคลซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้นต้องมีความรับผิดชอบและรับโทษ
 ทางอาญาตามที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดนั้นๆ ด้วย โดยโจทก์ไม่จำเป็นต้องมีการพิสูจน์
 ว่ากรรมการผู้จัดการ ผู้บริหาร หรือผู้แทนของนิติบุคคลที่รับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคล
 ซึ่งถูกฟ้องเป็นจำเลยที่ 2 นั้น ได้ร่วมกระทำความผิดด้วยหรือไม่ เพราะโดยผลของ บทสันนิษฐาน
 ความผิดตามกฎหมายดังกล่าวได้กำหนดให้กรรมการผู้จัดการ ผู้บริหาร หรือผู้แทนของนิติบุคคลซึ่ง
 รับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้นต้องรับผิดชอบทางอาญาโดยทันที และผลกระทการ
 พิสูจน์ไปให้จำเลยที่เป็นกรรมการผู้จัดการ ผู้บริหาร หรือผู้แทนของนิติบุคคล ซึ่งรับผิดชอบในการ
 ดำเนินงานของนิติบุคคลนั้น มีหน้าที่ต้องนำสืบพยานว่าตนมิได้ มีส่วนร่วมในการกระทำความผิด
 ของนิติบุคคลนั้นด้วย ซึ่งมีปัญหาว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายในลักษณะนี้ได้ให้ความคุ้มครอง
 แก่บรรดาบุคคลธรรมดาซึ่งเป็นกรรมการผู้จัดการ ผู้บริหาร หรือผู้แทนนิติบุคคล ภายใต้อรรถาธิบาย
 ที่ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่า “ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาเป็นผู้บริสุทธิ์ (Presumption of
 Innocence)” รวมทั้งยังเป็นประเด็นปัญหาข้อถกเถียงในทางวิชาการตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาว่า
 เป็นการขัดหรือแย้งต่อข้อสันนิษฐานตามกฎหมายในระดับรัฐธรรมนูญที่ว่า “ในคดีอาญาต้อง
 สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด” หรือไม่ เพียงใด

นอกจากนี้ ในกรณีที่กฎหมายกำหนดบทบัญญัติในลักษณะที่ว่า “ในกรณีที่ผู้กระทำ
 ความผิดเป็นนิติบุคคล ถ้าการกระทำความผิดของนิติบุคคลนั้นเกิดจากการสั่งการ การกระทำ
 หรือไม่สั่งการ หรือไม่กระทำการอันเป็นหน้าที่ที่ต้องกระทำของกรรมการผู้จัดการ หรือบุคคลใด
 ซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้น ผู้นั้นต้องรับโทษตามที่บัญญัติไว้สำหรับความผิด
 นั้นๆ ด้วย” อาทิเช่น พระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า พ.ศ. 2534 มาตรา 114 และพระราชบัญญัติ

³⁰ พระราชบัญญัติธุรกิจสถาบันการเงิน พ.ศ. 2551 มาตรา 139 บัญญัติว่า “ในกรณีที่สถาบันการเงินใด
 ผ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามมาตรา 36 มาตรา 50 มาตรา 66 มาตรา 80 มาตรา 83 มาตรา 94 หรือมาตรา 95 หรือฝ่าฝืน
 หรือไม่ปฏิบัติตามประกาศ ข้อกำหนด หลักเกณฑ์ หรือคำสั่งที่กำหนดตามมาตรา 9 วรรคหนึ่ง มาตรา 10
 วรรคหนึ่ง มาตรา 33 มาตรา 36 มาตรา 50 มาตรา 66 มาตรา 71 มาตรา 80 มาตรา 90 หรือมาตรา 95 กรรมการ
 ผู้จัดการหรือผู้มีอำนาจในการจัดการของสถาบันการเงินนั้น ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับตั้งแต่
 ห้าแสนบาทถึงหนึ่งล้านบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าตนมิได้มีส่วนในการกระทำความผิดนั้น”

ความลับทางการค้า พ.ศ. 2545 มาตรา 36³¹ เป็นต้น ทำให้อาจมีปัญหว่า จะขัดต่อหลักการอันเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานตามรัฐธรรมนูญของบุคคลในทางอาญาตามข้อสันนิษฐานที่ว่า “ในคดีอาญาต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด” หรือไม่ อย่างไร

ฉะนั้น เพื่อเป็นการศึกษาแนวความคิด และหลักการสำคัญของสิทธิขั้นพื้นฐานตามรัฐธรรมนูญของบุคคลในทางอาญาตามข้อสันนิษฐานที่ว่า “ในคดีอาญา ต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด” ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของหลักนิติธรรม (The Rule of Law) และเป็นหลักประกันแห่งสิทธิและเสรีภาพส่วนบุคคลที่เกี่ยวกับความรับผิดชอบทางอาญาที่รัฐธรรมนูญให้การรับรองแก่บุคคลทุกคนที่จะไม่ถูกลงโทษทางอาญาจนกว่าจะมีพยานหลักฐานมาพิสูจน์ได้ว่าเป็นผู้กระทำความผิดจริง รวมทั้งแนวความคิดและเหตุผลในการกำหนดข้อสันนิษฐานความรับผิดชอบทางอาญาของผู้แทนนิติบุคคล หลักกฎหมายระหว่างประเทศ และหลักกฎหมายต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับกรณีดังกล่าว ตลอดจนแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญประเทศไทย ผู้เขียนจึงเห็นว่า ผลที่เกิดขึ้นจากคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญดังกล่าว เป็นประเด็นที่น่าสนใจ จะทำการศึกษาในประเด็นปัญหาสำคัญ ดังนี้

- 1) วิเคราะห์ปัญหาความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่กำหนดข้อสันนิษฐานความรับผิดชอบทางอาญาของบุคคล ตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่กำหนดว่า ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาเป็นผู้บริสุทธิ์ (Presumption of Innocence) และหลักประกันในการให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลตามรัฐธรรมนูญ
- 2) วิเคราะห์ปัญหาข้อสันนิษฐานตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย ซึ่งกำหนดข้อสันนิษฐานความรับผิดชอบทางอาญาของผู้แทนนิติบุคคลที่ไม่สอดคล้องกับหลักนิติธรรม (The Rule of Law)
- 3) วิเคราะห์ปัญหาหลักประกันในการให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาเป็นผู้บริสุทธิ์ (Presumption of Innocence) ตามหลักกฎหมายสากลระหว่างประเทศ
- 4) วิเคราะห์ปัญหาการกำหนดบทสันนิษฐานความรับผิดชอบทางอาญาของผู้แทนนิติบุคคลตามหลักนิติธรรม (The Rule of Law) ที่ว่าโจทก์ในคดีอาญาต้องมีภาระการพิสูจน์ถึงการกระทำความผิดอาญาของจำเลยให้ครบองค์ประกอบความผิด

³¹ พระราชบัญญัติความลับทางการค้า พ.ศ. 2545 มาตรา 36 บัญญัติว่า “ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดเป็นนิติบุคคล ถ้าการกระทำความผิดของนิติบุคคลนั้นเกิดจากการสั่งการ การกระทำ หรือไม่สั่งการหรือไม่กระทำการอันเป็นหน้าที่ที่ต้องกระทำของกรรมการผู้จัดการ หรือบุคคลใด ซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้น ผู้นั้นต้องรับโทษตามที่บัญญัติไว้สำหรับความผิดนั้นๆ ด้วย”

5) วิเคราะห์ปัญหาบทบัญญัติแห่งกฎหมายตามพระราชบัญญัติฉบับต่างๆ ที่กำหนดบทสันนิษฐานความรับผิดชอบทางอาญาของผู้แทนนิติบุคคล ซึ่งอาจมีปัญหากับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญตามข้อสันนิษฐานในระดับรัฐธรรมนูญที่ว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาเป็นผู้บริสุทธิ์ (Presumption of Innocence)

ทั้งนี้ เพื่อเป็นข้อเสนอแนะประกอบแนวทางในการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่กำหนดบทสันนิษฐานความรับผิดชอบทางอาญาของผู้แทนนิติบุคคล และเพื่อให้ฝ่ายนิติบัญญัติใช้เป็นเหตุผลประกอบแนวทางในการตรากฎหมาย หรือแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติแห่งกฎหมายฉบับต่างๆ ที่มีข้อความขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ โดยการกำหนดบทสันนิษฐานความรับผิดชอบทางอาญาของผู้แทนนิติบุคคลตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายฉบับต่างๆ ให้สอดคล้องกับหลักสากลระหว่างประเทศ และข้อสันนิษฐานตามกฎหมายในระดับรัฐธรรมนูญที่ว่า “ในคดีอาญา ต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด” ต่อไป ทั้งนี้ หากฝ่ายนิติบัญญัติไม่เร่งดำเนินการแก้ไขบทบัญญัติแห่งกฎหมายในส่วนที่กำหนดกำหนดข้อสันนิษฐานความรับผิดชอบทางอาญาของผู้แทนนิติบุคคลหรือผู้บริหารนิติบุคคล ให้สอดคล้องต่อข้อสันนิษฐานตามกฎหมายในระดับรัฐธรรมนูญดังกล่าวแล้ว เมื่อใดที่เกิดเป็นคดีขึ้นแล้วมีการเสนอเรื่องเพื่อขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยตามหลักความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมาย ถ้าหากศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาดว่า บทบัญญัติแห่งกฎหมายที่กำหนดข้อสันนิษฐานความรับผิดชอบทางอาญาของผู้แทนนิติบุคคลหรือผู้บริหารนิติบุคคลนั้นขัดต่อรัฐธรรมนูญ เป็นอันใช้บังคับมิได้ ผลจะเป็นว่าบรรดากรรมการผู้จัดการ ผู้จัดการ หรือบุคคลใด ซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้นจะไม่มี ความรับผิดชอบทางอาญาเลย แม้มีส่วนรู้เห็นในการกระทำความผิดทางอาญาของนิติบุคคลนั้นด้วยก็ตาม

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาแนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับหลักการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมาย หลักการสำคัญของข้อสันนิษฐานตามหลักนิติธรรม (The Rule of Law) ที่ว่าในคดีอาญาต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด หลักประกันแห่งสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานในกระบวนการยุติธรรมของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาตามรัฐธรรมนูญ และเหตุผลในการกำหนดข้อสันนิษฐานความรับผิดชอบทางอาญาของผู้แทนนิติบุคคล

2. เพื่อศึกษาถึงหลักกฎหมายระหว่างประเทศ และหลักกฎหมายต่างประเทศที่ให้การรับรองข้อสันนิษฐานความรับผิดชอบทางอาญาของบุคคล ที่ว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา เป็นผู้บริสุทธิ์

(Presumption of Innocence) และบทบัญญัติแห่งกฎหมายไทยที่กำหนดข้อสันนิษฐานความรับผิดชอบทางอาญาของผู้แทนนิติบุคคล

3. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ปัญหาความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของบทบัญญัติแห่งกฎหมาย ซึ่งสันนิษฐานความรับผิดชอบทางอาญาของผู้แทนนิติบุคคลที่ขัดต่อหลักนิติธรรม (The Rule of Law) และแนวทางแก้ไขปัญหา

4. เพื่อให้ได้บทสรุปและข้อเสนอแนะ เพื่อใช้เป็นเหตุผลประกอบแนวทางในการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของบทบัญญัติแห่งกฎหมาย รวมทั้งเหตุผลในการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติแห่งกฎหมายฉบับต่างๆ ที่มีข้อความขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ โดยกำหนดบทสันนิษฐานความรับผิดชอบทางอาญาของผู้แทนนิติบุคคลให้สอดคล้องกับหลักสากล และข้อสันนิษฐานของกฎหมายในระดับรัฐธรรมนูญที่ว่า ในคดีอาญา ต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด

1.3 สมมติฐานของการศึกษา

เมื่อรัฐธรรมนูญได้รับรองสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนในทางอาญาไว้ว่า ในคดีอาญาต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด ซึ่งเป็นหลักประกันแห่งสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอันเกี่ยวกับความรับผิดชอบทางอาญาที่รัฐธรรมนูญให้การรับรองแก่บุคคลทุกคนที่จะไม่ถูกลงโทษทางอาญาจนกว่าจะมีพยานหลักฐานมาพิสูจน์ได้ว่าเป็นผู้กระทำความผิด อันเป็นหลักการที่สำคัญประการหนึ่งของหลักนิติธรรม (The Rule of Law) ที่ได้รับการยอมรับในระดับระหว่างประเทศโดยเฉพาะอย่างยิ่งตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 ข้อ 14-2 ที่ให้การรับรองว่า ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาเป็นผู้บริสุทธิ์ (Presumption of Innocence) ซึ่งมีผลผูกพันประเทศไทยโดยตรงในฐานะรัฐภาคี อันเป็นผลทำให้ศาลรัฐธรรมนูญได้ใช้เป็นเหตุผลประกอบแนวทางในการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของบทบัญญัติแห่งกฎหมายซึ่งกำหนดบทสันนิษฐานความรับผิดชอบทางอาญาของผู้แทนนิติบุคคลที่ขัดต่อหลักนิติธรรม ตามหลักความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ และฝ่ายนิติบัญญัติได้ศึกษาเพื่อใช้เป็นแนวทางในการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติแห่งกฎหมายฉบับต่างๆ ที่กำหนดบทสันนิษฐานความรับผิดชอบทางอาญาให้กรรมการผู้จัดการ ผู้บริหาร หรือผู้แทนนิติบุคคลซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้น โดยอาศัยสถานะของบุคคลเป็นเงื่อนไขในการสันนิษฐานให้มีความรับผิดชอบทางอาญาไว้ก่อน มาเป็นการกำหนดบทสันนิษฐานความรับผิดชอบทางอาญาของบรรดากรรมการผู้จัดการ ผู้บริหาร หรือผู้แทนนิติบุคคลให้สอดคล้องกับหลักนิติธรรม ที่โจทก์ต้องมีการพิจารณาพิพากษาให้เห็นถึงการกระทำความผิดของจำเลยให้ครบองค์ประกอบของความผิด โดยไม่ขัด

ต่อหลักประกันแห่งสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของบุคคลตามข้อสันนิษฐานของกฎหมายในระดับรัฐธรรมนูญดังกล่าว ต่อไป

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มุ่งศึกษาถึงปัญหาความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของบทบัญญัติแห่งกฎหมายซึ่งสันนิษฐานความรับผิดของผู้แทนนิติบุคคลในทางอาญาที่ขัดต่อหลักนิติธรรม (The Rule of Law) โดยจำกัดขอบเขตของการศึกษาอยู่ที่แนวความคิดและหลักการสำคัญของหลักนิติธรรมตามข้อสันนิษฐานในระดับรัฐธรรมนูญที่ว่า “ในคดีอาญา ต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด” แนวความคิดของหลักนิติธรรมในฐานะเป็นหลักประกันสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานในกระบวนการยุติธรรมของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา เหตุผลในการกำหนดข้อสันนิษฐานความรับผิดทางอาญาของผู้บริหารนิติบุคคล และแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญของประเทศไทยในกรณีดังกล่าว เพื่อเป็นแนวทางในการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่กำหนดข้อสันนิษฐานให้ผู้แทนของนิติบุคคลรับผิดทางอาญาไว้ก่อนดังกล่าว และเพื่อให้ฝ่ายนิติบัญญัติใช้เป็นแนวทางแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติแห่งกฎหมายฉบับต่างๆ ให้สอดคล้องกับข้อสันนิษฐานที่ว่า “ในคดีอาญา ต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด” ต่อไป

1.5 วิธีดำเนินการศึกษา

วิทยานิพนธ์เรื่องนี้ใช้วิธีวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ทั้งเอกสารปฐมภูมิ (Primary Document) โดยการศึกษาค้นคว้าจาก หนังสือ คำบรรยาย กฎหมาย รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับต่างๆ บทบัญญัติของกฎหมายต่างๆ ตลอดจนคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ทั้งคำวินิจฉัยกลาง และคำวินิจฉัยส่วนของตนของคณะตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ และเอกสารทุติยภูมิ (Secondary Document) โดยการศึกษาค้นคว้าจาก บทความทางวิชาการ รายงานการวิจัย และตำราทางวิชาการ

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงแนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับหลักการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมาย และได้รับความรู้ทางวิชาการเกี่ยวกับหลักการสำคัญของข้อสันนิษฐานตามหลัก นิติธรรม (The Rule of Law) ที่ว่า ในคดีอาญา ต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด ซึ่งเป็นหลักประกันแห่งสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานในกระบวนการยุติธรรมของผู้ต้องหา

หรือจำเลยในคดีอาญาตามรัฐธรรมนูญ รวมทั้งเหตุผลในการกำหนดข้อสันนิษฐานความรับผิดทางอาญาของผู้แทนนิติบุคคล

2. ทำให้ทราบถึงหลักกฎหมายระหว่างประเทศ และหลักกฎหมายต่างประเทศที่ให้การรับรองข้อสันนิษฐานความรับผิดทางอาญาของบุคคลที่ว่า ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา เป็นผู้บริสุทธิ์ (Presumption of Innocence) และเหตุผลของบทบัญญัติแห่งกฎหมายไทยที่กำหนดข้อสันนิษฐานความรับผิดทางอาญาของผู้แทนนิติบุคคล

3. ทำให้ทราบถึงผลการศึกษาวิเคราะห์ปัญหาความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของบทบัญญัติแห่งกฎหมายซึ่งสันนิษฐานความรับผิดในทางอาญาของผู้แทนนิติบุคคลที่ขัดต่อหลักนิติธรรม (The Rule of Law) และแนวทางแก้ไขปัญหามา เพื่อเป็นแนวทางในการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของบทบัญญัติแห่งกฎหมายซึ่งกำหนดข้อสันนิษฐานความรับผิดทางอาญาของผู้แทนนิติบุคคลที่ขัดต่อหลักนิติธรรม (The Rule of Law)

4. ทำให้ทราบถึงบทสรุปและข้อเสนอแนะเพื่อใช้เป็นเหตุผลประกอบแนวทางในการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของบทบัญญัติแห่งกฎหมาย รวมทั้งเหตุผลในการเสนอขอแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติแห่งกฎหมายฉบับต่างๆ ที่มีข้อความขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ โดยกำหนดบทสันนิษฐานความรับผิดทางอาญาของผู้แทนนิติบุคคลให้สอดคล้องกับหลักสากล และข้อสันนิษฐานของกฎหมายในระดับรัฐธรรมนูญที่ว่า ในคดีอาญาต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่า ผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิดอย่างเหมาะสมต่อไป